

Presegati okvire

Leto 2020 je korenito spremenilo ustaljenost in načine, ki smo jih bili vajeni, bilo je namreč daleč od običajnega, s svojo neprizanesljivostjo pa se bo zapisalo v nabor let, zgodovinjnih zaradi temeljnih obratov ali pretresov. Tako kot v mnoga druga področja je koronavirusno leto globoko poseglo tudi v podobo slovenskih uprizoritvenih predlog in (posledično) tudi v podobo uprizoritvene umetnosti. Izredno stanje je izoblikovalo zaostrene razmere dela, povzročilo spremembe v programih ter prevrednotilo delovanje skupin, institucij in občutljivega ustvarjalca. Delna opažanja stanja v slovenski dramatik in uprizoritveni umetnosti lahko strnem tudi v tem besedilu.

Različni producenti so na 51. Teden slovenske drame prijavili skupaj 30 uprizoritev, ogledal pa sem si jih 38, kar vidneje odstopa od povprečja preteklih let (2016 – 49, 2017 – 62, 2018 – 57, 2019 – 48). Lahko bi zapisal, da je mogoče razmišljati o posledicah, ki so jih določili zdravstvene razmere in z njimi povezani ukrepi. Najvidnejše so predvsem v manjšem deležu uprizoritev s področja nevladnega sektorja, ki je v preteklih letih (po)skrbel za razvoj mladih avtorjev in nedramskih predlog, za rekonstrukcije, dokumentarno formo ter nekonvencionalne uprizoritvene principe.

Vesel sem bil, da sem lahko spremljal hiter odziv slovenske uprizoritvene umetnosti in izvorne dramske pisave na spremenjene razmere ter njihovo nepredvidljivost. Dobršen del uprizoritev sem si lahko ogledal v živo, zgolj osem na posnetku, od tega dve prek prenosa v živo. Ob tem si zastavljam mnogo vprašanj, saj ob novih produkcijskih razmerah nastajajo videoposnetki in predvajanja v živo, ki vse bolj uporabljajo filmski jezik kadriranja in montaže. Hibridizacija prinaša strogo usmerjanje pogleda in zmanjšanje neposrednega stika, pa tudi odmik od kolektivnega gledalstva v individualno izkušnjo gledališča v domači dnevni sobi. Izzivi, ki jih opazujemo kot inherenten del uprizoritvene umetnosti, so del trenutne stvarnosti, njihovi učinki na gledalčevo recepcijo, razvoj dramske pisave in režijskih poetik pa bodo morali biti podrobneje reflektirani.

Pri uprizoritvah institucionalnih in neinstitucionalnih gledališč sem lahko opazoval zvrstno pestrost dramskih predlog; za razliko od prejšnjih let je bilo tokrat manj besedil slovenske klasike. Zato uprizoritvene ekipe posegajo po novih besedilih, velik delež nastane med samim ustvarjalnim procesom, vidna je zastopanost mlade generacije avtoric in avtorjev. A tudi generalije, ki jih opažajo selektorji zadnjih let, so bile opazne tudi tokrat: družbeno angažirano gledališče, visok delež krstnih izvedb, igralske avtorefleksije, avtorski pristopi k besedilu in razumevanje dramskega besedila kot izhodiščnega teksta, na katerega se uprizoritvena ekipa opira ali nanj improvizira. Dramsko besedilo vse pogosteje nastane v procesu nastajanja uprizoritve, kar potrjujeta tudi pogled na prispela besedila za Grumovo nagrado zadnjih let in program 51. Tedna slovenske drame.

Uprizoritvam je lastno močno osebno, tudi intimno stališče, ne glede na institucije, v katerih so nastale. Nedramske predloge imajo že v osnovi bolj angažirano izhodišče, a tudi strogo dramske ne zaostajajo po ambicioznosti, ki se kaže v dovršenosti uprizoritev. Še vedno pa večina uprizoritev nastane po dramskih predlogah, pri čemer je opazen premik k mlajšim generacijam avtoric in avtorjev. Kljub temu je zunaj selekcije ostalo kar nekaj uprizoritev – lahko bi jih opisal kot koncepte z zanimivim, obetajočim izhodiščem – ki so mestoma imele zelo dobro predlogo, a slabšo

uprizoritveno moč. Že omenjena manjša prisotnost nevladnih produkcij se bo gotovo slabšala tudi v bližnji prihodnosti, saj je sektor že tako deloval v podhranjenih razmerah, sedanje stanje pa (žal) ne obeta njihovega izboljšanja. Posledica ukrepov je tudi manjše število večjih uprizoritev, saj je bilo kar nekaj napovedanih projektov zamaknjenih v prihodnost. To je tudi razlog, da je v programu več komornih uprizoritev.

V uprizoritvah preteklega leta je mogoče zasledovati hiter odziv na aktualno politično, družbeno in zdravstveno problematiko. Raznolikost ustvarjalnih pristopov se poenoti v eni lastnosti: v jasnem stališču uprizoritev, ki se ne skriva za frazami ali kvazimeščanskim moraliziranjem. Soočeni s pestrostjo tematik, lahko v njih razberemo misli o družbenopolitičnih problemih, ki s pomočjo zgodovinske perspektive vzpostavljajo analogije s sedanostjo (*Nova rasa*) ali boleče določajo našo sodobno etiko oz. njeno selektivno rabo (*Gejm*). V ospredju so bivanjska vprašanja, razčlenjena z veliko mero občutljivosti in človečnosti ter z močnim gledališkim nabojem (*Sedem vprašanj o sreči, Pošta, Škofjeloški pasijon*), ter parabole o cikličnosti sveta in odnosov (*Jazz*).

V središču preteklega leta je tudi raznolikost žanrov, ki so zastopani v vsej pestrosti, ustvarjalci jih tudi preizprašujejo ali na novo vzpostavljajo. Taka primera sta (poleg že naštetih in nekaterih drugih, ki v izbor niso bili vključeni) izrazito kolektivna stvaritev *Not Dead Enough / Vestern*, ki jo prvenstveno definira žanr, in produkcija *Bidovec-Tomažič: Tovarištvo*, ki išče točko preliva med proslavo in predstavo. Že tradicionalna je prisotnost dokumentarnih elementov v dramski pisavi in performativni praksi (*Mitska*), v celoletnem naboru pa jih najvidneje predstavlja uprizoritev *Gejm*. Stik s tradicijo poetične drame je mogoče čutiti v več priredbah, a je najizrazitejši pri najmlajši generaciji (*Žalostinke*). Slovenska drama doživlja obdobje, v katerem idejni in estetski raztežaj njenih uprizoriteljev sega od vrhunskih zrelih do izrednih mladih režiserjev, kar se kaže tudi v izboru tekmovalnih uprizoritev.

Poseben del spremljevalnega programa sem posvetil besedilom, ki so prvenstveno nastajala kot dramska, a so ekipe zaradi protivirusnih ukrepov njihove uprizoritve prenesle v drug medij. Da so lahko predloge doživele uprizoritev (upodobitev), so bile zrežirane z mislijo na predvajanje na medmrežju, zmontirane ter zvočno in vizualno obdelane. Nova (mlada!) slovenska dramatika se v času spletnih dogodkov uspešno predstavlja v sodobnem in samo še deloma gledališkem jeziku. Tako rekoč v skladu z repliko Šeligove drame *Kdor skak, tisti hlap*: »Živi, kakor moreš, če ne moreš, kakor hočeš.«

Vse izbrane uprizoritve so vsebinsko in estetsko bogate, komunikativne oziroma – kot v naslovu – presegajo okvire. Ne glede na čase, v katerih se je znašel svet in z njim slovenska ustvarjalna skupnost, je želja ustvarjalcev iz možnega naredila mogoče. In kljub negotovi prihodnosti verjamem, da se bosta slovenska dramatika in uprizoritvena umetnost uspešno borili proti tegobam vsakdanjosti, opozarjali na družbene nepravčnosti, upodabljali dejanja in nehanja ter druga drugo oplajali.

Dr. Rok Andres

Tekmovalni program

- *Sedem vprašanj o sreči* (Lutkovno gledališče Ljubljana in Slovensko mladinsko gledališče), režiser: Tomi Janežič
- Rok Vilčnik-rokgre: *Pošta* (Drama SNG Maribor), režiser: Juš A. Zidar
- *Gejm* (Maska Ljubljana in Slovensko mladinsko gledališče), režiser: Žiga Divjak
- Matjaž Zupančič: *Nova rasa* (SNG Drama Ljubljana), režiser: Matjaž Zupančič
- Oče Romuald/Lovrenc Marušič: *Škofjeloški pasijon* (Prešernovo gledališče Kranj in Mestno gledališče Ptuj), režiser: Jernej Lorenci
- Nejc Gazvoda: *Jazz* (Mestno gledališče ljubljansko), režiser: Nejc Gazvoda

Spremljevalni program

- Jernej Potočan: *Žalostinke* (Mestno gledališče ljubljansko), režija: Jan Krmelj
- *Not Dead Enough / Vestern* (Glej), avtorska predstava
- Patrizia Jurinčič Finžgar: *Bidovec-Tomažič: Tovarištvo* (Slovensko stalno gledališče, Trst), režija: Patrizia Jurinčič Finžgar
- *Mitska* (EX-teater), režija: Hristina Vasić Tomše
- Matjaž Zupančič: *Vladimir* [Владимир] (Gledališče Stojan Bačvarov, Varna, Bolgarija), režija: Nikolaj Kenarov

Spletni projekti

- *Monologi s kavča* (Prešernovo gledališče Kranj), režija: Maša Pelko in Luka Marcen

Rok Vilčnik-rokgre: *Naj me premakne*

Varja Hrvatin: *Kako se že reče tej črtici, ki ti utripa v wordu?*

Simona Hamer: *Kletka*

Tjaša Mislej: *Korenine in krila*

Peter Rezman: *Nočna*

Kim Komljanec: *Eden mora prevzet komando*

Simona Semenič: *sproščeno*

Nejc Gazvoda: *Kune*

- Sandi Jesenik: *Kraljice* (Društvo VLU), režija: Sandi Jesenik

- Bralne uprizoritve, festival Vzkrik! 2020

Nika Korenjak: *Kako ženska postane morilka*, režija: Aljoša Živadinov

Brina Klampfer in Kaja Blazinšek: *Paloma*, režija: Brina Klampfer

Gašpar Marinič: *Odsekal ti bom krila*, režija: Žiga Hren

Suzana Tratnik: *Tukaj ni homofobije*, režija: Živa Bizovičar

Varja Hrvatin: *Najraje bi se udrila v zemljo*, režija: Eva Kokalj

Peter Rezman: *izrekanje suspenza*, režija: Nina Ramšak Marković

Jernej Potočan: *Leta so tekla, mi pa malo manj*, režija: Luka Marcen

Tjaša Mislej: *Posebna večerja*, režija: Mojca
Madon